

ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
“ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА”

Буценко Антон Володимирович

УДК 37(477)“18/19”: 796

**СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ
МОЛОДІ НА ПВДНІ УКРАЇНИ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ –
ПОЧАТОК ХХ СТОЛІТТЯ)**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Старобільськ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Державному закладі „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” (м. Старобільськ), Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
Ваховський Леонід Цезаревич,
ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, директор Навчально-наукового інституту історії, міжнародних відносин і соціально-політичних наук.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, доцент
Панасенко Елліна Анатоліївна,
професор кафедри практичної психології (ДВНЗ „Донбаський державний педагогічний університет” м. Слов’янськ);

кандидат педагогічних наук, доцент
Рядинська Ірина Анатоліївна,
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, доцент кафедри економічної теорії.

Захист дисертації відбудеться 24 травня 2017 р. о 13.00 на виїзному засіданні спеціалізованої вченої ради Д 29.053.03 ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” за адресою: Луганська обл., м. Рубіжне, вул. Будівельників, 30-в, конференц-зала.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” за адресою: 92703, м. Старобільськ, пл. Гоголя, 1.

Автореферат розіслано 24 квітня 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. В. Мордовцева

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку українського суспільства питання повноцінного фізичного розвитку молоді постають надзвичайно гостро. Нестабільність у всіх сферах життєдіяльності та зниження життєвого рівня більшої частини населення, військовий конфлікт на території країни, а також несприятлива екологічна ситуація негативно впливають на спосіб життя людини. Такий стан речей відбивається на здоров'ї молоді, механізмі формування ціннісних орієнтацій, задоволенні фізкультурно-спортивних інтересів і потреб молодого покоління, рівні його фізичної підготовленості.

Розв'язання даної проблеми в Україні здійснюється шляхом удосконалення нормативно-правових основ системи фізичного виховання, що відображені в Державній національній програмі “Освіта” (Україна ХХІ століття), Концепції виховання дітей і молоді, Національній програмі “Діти України”, Цільовій комплексній програмі “Фізичне виховання – здоров'я нації”, “Національній доктрині розвитку освіти України в ХХІ ст.”. Однак творчий пошук нових шляхів і наукове вирішення цієї проблеми неможливі також без вивчення й переосмислення історико-педагогічного досвіду минулого, в якому можна знайти відповіді на багато питань, що гостро постають перед сучасною освітою.

Аналіз наукової літератури засвідчує, що проблемі фізичного виховання приділяється належна увага, зокрема таким аспектам, як обґрунтування ролі та значення фізичного виховання для розумового, трудового і духовного зростання особистості (П. Арістов, В. Головін, А. Крячко, Л. Матвєєва, В. Платонова, Н. Пономарьова), розкриваються взаємозв'язок фізичної культури, здоров'я з виробничою діяльністю, шляхи запобігання захворюванням.

Теоретико-методологічні, психолого-педагогічні засади фізичного виховання розкрито в роботах В. Агєєва, М. Баки, В. Бойко, П. Воронцова, Ю. Змановського, В. Папуши, Б. Шияна, в яких відображено значення занять фізичними вправами, їх вплив на збереження й зміцнення здоров'я та психологічного стану людини.

Проблеми всесвітньої і вітчизняної історії фізичної культури і спорту розглянуто в навчальних посібниках і монографіях українських дослідників, виданих в Україні за доби незалежності (Ю. Грот, Г. Малка, Н. Олійник, М. Солопчук, С. Філь, О. Худолій). У цих роботах висвітлюються ключові події та постаті українського спорту, досліджуються витоки перших спортивних традицій, визначаються особливості розвитку фізичної культури та спорту в різні історичні епохи – від виникнення суспільства до сьогодення. При цьому автори лише

побіжно торкаються розвитку фізичного виховання в Україні в другій половині XIX – на початку XX століття.

Більш докладно історико-педагогічні аспекти розвитку фізичного виховання в другій половині XIX – на початку XX століття розглядали В. Кулик, Л. Кун, Н. Пономарьов, В. Столбов, Г. Харабуга, І. Чудінов, які визначили основні етапи розвитку фізичної культури і спорту в досліджуваній період, виявили тенденції розвитку фізкультурного руху в країні, зробивши акцент на створенні спортивних клубів, широкому використанні фізичних вправ та ігор, перших досягненнях спортсменів у змаганнях. Діяльність фізкультурних організацій в Україні на початку XX століття розглядаються також у роботах В. Бляха, С. Привіса та ін. Однак ці наукові праці виконані в науково-популярному стилі й не розкривають важливих сторін діяльності фізкультурних організацій, використовують не завжди достовірний фактичний матеріал.

Серед регіональних історико-педагогічних дисертаційних робіт значна частина присвячена історії розвитку спортивного руху в західноукраїнському регіоні (О. Вацеба, Н. Гонжа, Н. Деделюк, В. Прядченко, В. Русин, Б. Трофим'як, А. Цьось). Багато цікавих матеріалів з історії спортивного руху як частини національно-культурного руху в Україні міститься в альманахах окремих областей і районів, що видані в США та Канаді (О. Тисовський, П. Трильовський).

Розвиток історії фізичного виховання та спорту на півдні України в досліджуваній період відображено в дисертаційних роботах з історії України. Зокрема В. Вербицький досліджував розвиток фізичного виховання і спорту в середніх навчальних закладах півдня України в 1864-1917 рр. (на матеріалах Херсонської губернії), О. Кульчицька вивчала громадські та політичні організації півдня України наприкінці XIX – на початку XX ст., у тому числі й спортивні. Однак автори зосередились на висвітленні суто історичних питань і не торкались історико-педагогічної проблематики.

Проведений історіографічний аналіз свідчить, що окремі аспекти становлення та розвитку фізичного виховання на півдні України другої половини XIX – на початку XX століття лише побіжно розглядалися дослідниками. Роботи, спрямовані на комплексне вивчення процесу становлення та розвитку фізичного виховання на півдні України в цей період у вітчизняній історико-педагогічній науці відсутні.

Отже, актуальність і важливість об'єктивного осмислення розвитку системи фізичного виховання на півдні України другої половини XIX – на початку XX століття, визначення її місця в загальноісторичному контексті та недостатня розробленість означеної проблеми у вітчизняній історико-педагогічній науці зумовили вибір теми дисертаційного дослідження:

“Становлення та розвиток фізичного виховання молоді на півдні України (друга половина XIX – початок XX століття)”.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційну роботу виконано в межах комплексної науково-дослідної теми „Вітчизняна і зарубіжна педагогічна спадщина (друга половина XIX – початок XXI століття)” (реєстраційний номер 0106U013193), що розробляється в ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”. Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол № 1 від 27 серпня 2010 р.) та узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол № 7 від 26 жовтня 2010 р.).

Хронологічні межі дослідження охоплюють період другої половини XIX – початку XX століття. Вибір *нижньої межі* (середина XIX ст.) зумовлений значними соціально-політичними, культурними змінами, освітніми реформами на території Російської імперії, до складу якої входив і південь України, введенням до навчальних планів навчальних закладів півдня України предмета „Гімнастика”; зародженням й подальшим бурхливим розвитком спортивного руху. *Верхня межа* (початок XX ст.) детермінована початком історичних подій, що призвели до географічних, політичних змін та зламу системи фізичного виховання в державі.

Об'єкт дослідження – фізичне виховання молоді в Україні в другій половині XIX – на початку XX ст.

Предмет дослідження – процес становлення та розвитку фізичного виховання молоді на півдні України другої половини XIX – початку XX ст.

Мета дослідження – виявити особливості й тенденції становлення та розвитку фізичного виховання молоді на півдні України в другій половині XIX – початку XX століття, окреслити можливості використання історико-педагогічного досвіду в сучасних умовах.

Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

1. Здійснити історіографічний аналіз досліджуваної проблеми.
2. Охарактеризувати соціально-історичні передумови становлення та розвитку фізичного виховання молоді півдня України другої половини XIX – початку XX століття.
3. Обґрунтувати періодизацію становлення й розвитку фізичного виховання молоді на півдні України в другій половині XIX – на початку XX століття.
4. Дослідити основні напрямки, особливості й тенденції розвитку практики фізичного виховання молоді в досліджуваній період.
5. Окреслити можливості використання історико-педагогічного досвіду фізичного виховання молоді для розв'язання сучасних проблем.

Методологічною основою дослідження є: теорія наукового пізнання з її вимогами об'єктивності й доказовості; концептуальні ідеї філософії, психології, педагогіки про людину як найвищу цінність суспільства та її фізичний розвиток; положення про діалектичний взаємозв'язок і взаємозумовленість явищ у суспільстві та необхідність їх вивчення за конкретно-історичних умов; ідеї щодо національно-культурних та освітньо-педагогічних традицій як основи національного відродження та формування державності; ідеї гуманізації освіти, інтеграції в загальноєвропейський освітній простір за умови збереження національних особливостей. Методологічне значення для дослідження мають принципи науковості, історизму, об'єктивності, єдності теорії та практики, системності, детермінізму й персоніфікації.

Теоретичну основу дослідження складають:

- теоретичні підходи до наукового вивчення історико-педагогічного процесу (М. Богуславський, Л. Ваховський, Н. Дічек, Г. Корнетов, В. Красвський, О. Сухомлинська);

- ідеї стосовно періодизації розвитку вітчизняної освіти й педагогічної думки (Н. Гупан, В. Курило, О. Сухомлинська, Є. Хриков);

- теоретичні узагальнення стосовно становлення й розвитку фізичного виховання (Є. Зеліксон, Д. Крадман, Н. Новосьолов, О. Сунік, А. Шушпанов), праці вітчизняних теоретиків фізичного виховання (Л. Матвєєв, В. Платонов, Н. Пономарьов, В. Столбов);

- концептуальні положення щодо вдосконалення системи фізичного виховання, відображені в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року.

Поставленні завдання розв'язувались за допомогою **комплексу дослідницьких методів**: теоретичний аналіз наукової літератури, моделювання для визначення вихідних теоретичних позицій дослідження; проблемно-хронологічний метод, метод періодизації, контент-аналіз літературних джерел і архівних матеріалів для відтворення теорії й практики фізичного виховання в часовій послідовності й конкретно-історичних формах виявлення з урахуванням соціально-економічних і політичних умов у країні; синтез, порівняння, узагальнення, систематизація для інтерпретації фактичного матеріалу й виявлення тенденцій розвитку фізичного виховання в досліджуваній період.

Джерельну базу дисертаційної роботи складають законодавчі й нормативні акти центральних державних установ – царські укази, циркуляри і розпорядження Міністерства народної освіти, Військового відомства; місцевих органів влади – циркуляри і розпорядження попечителя Одеського навчального округу, накази Миколаївського, Одеського та Херсонського градоначальників, Морського військового

відомства; освітніх установ та спортивних товариств – постанови, протоколи засідань спеціальних окружних спортивних комісій, військово-спортивних комітетів, училищних рад, спортивних товариств, громадських об'єднань; звітна документація – звіти спеціальних державних комісій, керівництва Одеського навчального округу, окружних спортивних комісій, училищних рад, директорів та інспекторів народних училищ, директорів навчальних установ, учителів, спортивних товариств, громадських об'єднань; матеріали з'їздів, нарад з народної освіти; неопубліковані матеріали фондів державних архівів Миколаївської, Одеської областей, Центрального державного історичного архіву України; навчальні плани, програми, плани виховної роботи, методичні матеріали; публікації в періодичних педагогічних виданнях, зокрема: „Журнал Міністерства народної освіти”, „Вісник виховання”, „Російський спорт”, „Теорія і практика фізичної культури”, „Український історичний журнал”; регіональних періодичних виданнях: „Адрес-календарі”, „Миколаївська газета”, „Краса та сила”, „Одеський вісник”, „Південно-російський альманах”, „Спорт і наука” „Южанін”; підручники та посібники, монографії, дисертації, автореферати, збірники наукових праць тощо.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що *вперше* на основі цілісного аналізу виявлено специфіку та основні тенденції становлення та розвитку фізичного виховання на півдні України другої половини XIX – початку XX ст., систематизовано теоретичні ідеї й узагальнено практичний досвід фізичного виховання у цьому регіоні в досліджуваній період; *удосконалено* підходи до визначення історичних передумов становлення та розвитку фізичного виховання на півдні України другої половини XIX – початку XX ст. у регіональному вимірі; *набули подальшого розвитку* наукові уявлення про роль відомих громадських діячів та провідних педагогів у розвитку фізичного виховання на півдні України в досліджуваній період; *введено в науковий обіг* невідомі та маловідомі історико-педагогічні джерела.

Практичне значення отриманих результатів визначається тим, що вони стануть підґрунтям для подальших наукових розвідок з історії вітчизняного фізичного виховання та спорту, можуть бути використані вчителями загальноосвітніх та спеціалізованих шкіл спортивного спрямування, викладачами вищих закладів освіти, працівниками інститутів післядипломної освіти в лекційних курсах з історії фізичного виховання, історії та теорії фізичної культури, курсах краєзнавства для залучення маловідомих матеріалів стосовно історико-етнографічного розвитку південного регіону України другої половини XIX – початку XX століття в контексті найважливіших культурно-історичних подій.

Апробація результатів дослідження здійснювалась через

обговорення на засіданнях кафедри педагогіки, під час щорічних педагогічних читань у Луганському національному університеті імені Тараса Шевченка. Основні положення дисертації було представлено на всеукраїнських науково-практичних конференціях: Всеукраїнській науково-практичній конференції „Формування і розвиток духовної особистості в умовах університетської освіти: історія, теорія та практика” (Миколаїв, 2010); Всеукраїнській науковій Інтернет-конференції „Актуальні проблеми сучасного вчителя” (Умань, 2012); Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції „Педагогічна освіта і наука: традиції, реалії, перспективи” (Умань, 2015); Всеукраїнській науково-практичній конференції „Національно-патріотичне виховання дітей і молоді в контексті ствердження суб’єктності української держави” (Старобільськ, 2015).

Публікації. Основні результати дослідження висвітлено у 8 одноосібних наукових публікаціях, з них 6 у фахових виданнях, 1 публікація у закордонному виданні, 1 публікація у збірнику, що індексується наукометричними базами.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (255 найменувань). Робота містить 2 таблиці, 5 додатків на 15 сторінках. Загальний обсяг роботи складає 216 сторінок, основний текст дисертації займає 178 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність обраної теми, визначено об’єкт, предмет, мету, завдання, хронологічні межі дослідження, висвітлено методологічні й теоретичні засади, схарактеризовано методи, джерельну базу, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, наведено відомості про їх апробацію.

У першому розділі „**Теоретичні основи становлення та розвитку фізичного виховання молоді на півдні України (друга половина XIX – початок XX століття)**” здійснено історіографічний аналіз проблеми та аналіз джерельної бази, схарактеризовано історичні передумови та обґрунтовано періодизацію становлення і розвитку фізичного виховання молоді на півдні України в другій половині XIX – на початку XX століття.

Доведено, що проблема становлення й розвитку фізичного виховання молоді в другій половині XIX – на початку XX століття стала предметом історико-педагогічного дослідження вже з середини 20-х років. Малочисельні історико-педагогічні публікації 20-х – першої половини 40-х років, в яких було зроблено першу спробу осмислення шляху становлення й розвитку фізичного виховання (Г. Дюпперон, Е. Зеліксон, А. Чалов-Шиман), страждали від суб’єктивізму, характеризувались

фрагментарністю, описовістю й будувались в основному на протиставленні радянської системи фізичного виховання дореволюційній. Регіональні аспекти історії фізичного виховання окремо не розглядались, а висвітлювались лише в загальнодержавному контексті.

У другій половині 40-х – 50-х роках увага до вивчення питань історії фізичного виховання значно посилюється. Серед публікацій, виданих у цей період, переважають статті, в яких розглядаються окремі аспекти історії фізичного виховання другої половини XIX – початку XX століття (Д. Крадман, Н. Новосьолов, С. Синицин, І. Чудінов, Г. Харабуга). У цей же час з'являються і перші історико-педагогічні праці узагальнювального характеру. Спеціальних досліджень, в яких би простежувалось становлення й розвиток фізичного виховання молоді в Україні і тим більше в її південному регіоні, у цей період не проводилось.

У 60-х – 80-х роках активізуються історико-педагогічні розвідки з питань історії дореволюційної фізичної культури. З'являється ціла низка монографій, наукових статей, науково-популярної літератури, посібників, присвячених вивченню різних аспектів цього питання (О. Сунік, А. Шушпанов, А. Скворцов, Ж. Алексєєва та ін.). Праці містили велику кількість фактичного матеріалу, що свідчило про введення до наукового обігу значного масиву нових документів, фактів, подій та імен зі спортивного минулого країни. З 70-х років публікуються перші окремі дослідження, присвячені становленню та розвитку фізичного виховання в Україні в другій половині XIX – початку XX століття, з'являються наукові та краєзнавчі розвідки з історії фізичного виховання на півдні України (Л. Сергієнко, Н. Минц).

На початку 90-х років із проголошенням Україною незалежності виникли сприятливі умови для вивчення національної історії фізичної культури на нових методологічних засадах. У цей період було захищено велику кількість дисертаційних робіт, видано книги, монографії, статті, які торкались питань фізичного виховання в навчальних закладах, становлення і розвитку вітчизняного спорту, зародження олімпійського руху тощо. З'явилися наукові праці, присвячені окремим аспектам становлення і розвитку фізичного виховання на півдні України (І. Бакіко, В. Вербицький, О. Гречанюк, Е. Дорошенко, Н. Деделюк, В. Дмитрук, О. Кульчицька, О. Лях-Породько, А. Окопний, А. Скачек, І. Чеботарьов та ін.).

Проте проведений історіографічний аналіз засвідчив, що процес становлення і розвитку фізичного виховання молоді півдня України в другій половині XIX – на початку XX століття все ще залишається серед малодосліджених питань у вітчизняній історико-педагогічній науці

Джерельну базу дисертаційної роботи складають такі основні групи

джерел: а) архівні матеріали, що зберігаються в Державних архівах Миколаївської області (фонди 115, 123, 129, 131, 137, 216, 229, 230), Одеської області (ф. 42, 212); б) матеріали офіційного характеру; в) актові документи (договори між приватними особами, спортивними товариствами та спеціальними окружними спортивними комісіями тощо); г) діловодна документація центральних державних установ (царські укази, циркуляри і розпорядження Міністерства народної освіти, Військового відомства), місцевих органів влади (циркуляри і розпорядження попечителя Одеського навчального округу, накази Миколаївського, Одеського та Херсонського градоначальників, Морського військового відомства), освітніх установ та спортивних товариств (постанови, протоколи засідань спеціальних окружних спортивних комісій, військово-спортивних комітетів, училищних рад, спортивних товариств, громадських об'єднань), звітна документація; д) статистичні джерела (статистичні дані Міністерства народної освіти, адміністрації Одеського навчального округу, навчальних закладів); є) публікації в періодичних виданнях; ж) роботи радянських педагогів та діячів освіти, присвячені історії фізичного виховання в Російській імперії в означений період; з) історичні та історико-педагогічні праці сучасних авторів, що висвітлюють вітчизняну історію становлення і розвитку фізичного виховання.

Загалом можна констатувати, що джерельна база дослідження є репрезентативною й достатньою.

У роботі схарактеризовано соціально-історичні передумови становлення та розвитку фізичного виховання молоді півдня України (друга половина XIX – початок XX століття). По-перше, до них віднесено традиції фізичного виховання, накопичені в трипільській культурі, які тісно переплітаються із сільськогосподарською календарною обрядовістю, з широким набором ігор, обрядових танців та різноманітних фізичних вправ; практика військово-фізичної підготовки в кочових племенах киммерійців, скіфів та сарматів, зумовлена зміною умов життя, побуту та постійною загрозою несподіваного нападу. По-друге, велике значення мала поява в VII ст. до н.е. на території сучасної Південної України давньогрецьких міст. Антична культура з її ідеалом людини, яка поєднує духовну красу й фізичну досконалість, сприяла розвитку фізичного виховання в державах-полісах. По-третє, важливою передумовою виступала система фізичного виховання й організації здорового способу життя Київської Русі, яка забезпечувала підготовку дітей та молоді до військової та трудової діяльності, формування у них міцного здоров'я засобами фізичних вправ з використанням різноманітної зброї. По-четверте, чільне місце серед історичних передумов займала різноманітна й ефективна практика фізичного виховання молоді доби козаччини (XV –

XVIII століття), яка спиралась на багатовікові традиції нашого народу й передбачала цілеспрямований розвиток фізичних і духовних сил, волі, можливостей організму майбутнього воїна, удосконалення бойового мистецтва, що сприяло не тільки фізичному загартуванню, а й дотриманню основних законів козацької честі. По-п'яте, безпосередній вплив на становлення й розвиток фізичного виховання молоді на півдні України в досліджуваній період мали освітні реформи кінця XVIII – першої половини XIX століття й створення державної системи освіти в Російській імперії. Безперечно значення мало створення системи військово-фізичної підготовки в армії та на флоті.

Обґрунтовано періодизацію становлення і розвитку фізичного виховання молоді на півдні України в означений період. У залежності від характеру освітніх реформ, державної політики в галузі фізичного виховання дітей та молоді, ініціативності громадськості й приватних осіб у регіоні виділено три етапи в історико-педагогічному розвитку досліджуваного явища: I етап (60-ті – перша половина 80-х рр. XIX ст.) – становлення системи фізичного виховання; II етап (друга половина 80-х – 90-ті рр. XIX ст.) – формування системи фізичного виховання в навчальних закладах та виникнення самодіяльних спортивних товариств; III етап (1900 – 1917 рр.) – подальший розвиток фізичного виховання та широка популяризація спорту серед молоді.

Встановлено, що для першого етапу характерною рисою була хаотичність і непослідовність освітньої політики, майже повна відсутність матеріально-технічної бази, методичного забезпечення та кваліфікованих кадрів. Міністерство освіти намагалось запроваджувати фізичне виховання в навчальних закладах, але різного роду настанови не містили чітких вказівок про кількість уроків на тиждень та час їх проведення, що робило малоефективними спроби запровадити фізичне виховання в навчальних закладах.

На другому етапі вирішального значення для розвитку фізичного виховання молоді набуває введення фізичного виховання обов'язковим предметом в навчальні плани середніх навчальних закладів. Водночас, освітня політика держави починає носити більш конструктивний характер: створюються комісії та комітети для розв'язання конкретних питань; готуються інструктивні документи для навчальних закладів; уживаються практичні заходи щодо вирішення кадрових проблем. Значно підвищується роль громадськості й приватних осіб у розвитку системи фізичного виховання.

Для третього етапу характерним стало певне покращення організації фізичного виховання у навчальних закладах. Відчутно збільшується масштаб поширення спорту серед молоді, що навчалась як у середніх, так

й у вищих навчальних закладах. У державній освітній політиці цього періоду переважав мілітаристський підхід із заміною фізичних вправ на військову підготовку. Саме в цей час починають активно впроваджуватись позанавчальні форми фізичного виховання та відзначається підвищення ролі спортивних товариств та самодіяльних об'єднань молоді.

У другому розділі – „Аналіз практики фізичного виховання молоді на півдні України (друга половина XIX – початок XX століття)” – схарактеризовано основні напрями, виявлено особливості й тенденції розвитку змісту, форм та методів фізичного виховання молоді на півдні України в досліджуваній період.

Встановлено, що першим важливим напрямом було фізичне виховання молоді в навчальному процесі освітніх закладів півдня України в другій половині XIX – на початку XX століття, яке здійснювалось у контексті освітніх та військових реформ і мало на меті загальне оздоровлення учнів та їх підготовку для служби у військах. Виявлено історичну динаміку процесу становлення та розвитку фізичного виховання учнівської молоді.

У 60-х – першій половині 80-х років XX ст. під впливом авторитетних представників педагогічної думки в суспільстві концентрується увага на стані здоров'я учнівської молоді. „Статут гімназій та прогімназій” 1864 р. вперше включає фізичне виховання у вигляді військової гімнастики як необов'язковий предмет до навчальних планів середніх навчальних закладів. Упровадження фізичного виховання в навчальний процес освітніх закладів на півдні України в 60-х – першій половині 80-х років мало такі особливості: недооцінка адміністрацією навчальних закладів регіону важливості впровадження фізичного виховання, що зумовило низький відсоток шкіл, у яких проводились заняття; низький рівень організації навчального процесу з фізичного виховання (відсутність науково обґрунтованих програм, методичного забезпечення), непослідовність керівних органів освіти регіону в розв'язанні цього питання; відсутність належної матеріально-технічної бази та кваліфікованих кадрів.

У другій половині 80-х – 90-ті роки XIX століття фізичне виховання учнівської молоді на півдні України починає перетворюватись в один із важливих напрямів діяльності навчальних закладів. Простежується тенденція до теоретичного осмислення феномену фізичного виховання й гармонійного поєднання в навчальному процесі його оздоровчої та виховної складової (О. Бутовський, А. Віреніус, Є. Покровський). Виявляються також тенденції до: поєднання фізичного виховання з допризовною військовою підготовкою; перетворення фізичного виховання й військової гімнастики в обов'язковий навчальний предмет (згідно

циркулярному розпорядженню Міністерства народної освіти „Про введення військової гімнастики в цивільні навчальні заклади”, 1889 р.); використання в навчальному процесі зарубіжних систем фізичного виховання (німецької, шведської, чеської). Однак введення обов’язкових занять з фізичного виховання на півдні нашої країни в цей час було проблематичним із-за відсутності обладнання й кваліфікованих кадрів. Так, у Херсонській губернії в 1898 р. гімнастика викладалась у 104 школах, що становило лише 7,5 % від загальної кількості шкіл.

З 1900 по 1917 рік у зв’язку з прийняттям численних настанов і рекомендацій уряду про необхідність покращення фізичного стану молоді спостерігається підсилення уваги до питань фізичної освіти. Було створено спеціальні комісії, покращилось матеріально-технічне забезпечення, з’явилась низка наукових праць. У цей період простежується тенденція до посилення мілітаризації фізичного виховання, що призвело до суттєвої трансформації його змісту, форм і методів (проведення гімнастики на основі стройового уставу піхоти, запровадження початкової військової підготовки, збільшення військових серед викладачів). У 1914 р. циркулярним розпорядженням Одеського навчального округу в чоловічих навчальних закладах вводились обов’язкові щотижневі заняття з військового строю і, де це можливо, кульовою стрільбою. Зазначені тенденції призвели до перетворення фізичного виховання в навчальних закладах у засіб військової фізичної підготовки. Питання, пов’язані з гармонійним розвитком особистості учня, засобами фізичного виховання відходять на другий план.

Другим важливим напрямом розвитку фізичного виховання молоді на півдні України в другій половині XIX – на початку XX ст. було використання різноманітних форм позанавчальної діяльності.

У 60-ті – першій половині 80-х років виникли лише теоретичні й організаційні передумови для розвитку позанавчальної роботи з фізичного виховання молоді. Практичному впровадженню форм і методів позанавчальної роботи, що впливали на повноцінний фізичний розвиток дітей та молоді, сприяли ідеї про роль сім’ї та школи в процесі фізичного розвитку, про фізичне виховання як чинник формування гармонійно розвиненої особистості, про можливості й переваги ігрової діяльності в фізичному розвитку учнів (О. Віреніус, С. Миропольський, К. Ушинський). Особливість позанавчальної роботи з фізичного виховання учнів півдня України в цей період виявлялась в тому, що її організацією займались переважно навчальні заклади.

У другій половині 80-х – 90-х роках XIX століття сформувався два напрями позанавчальної роботи з фізичного виховання: організація спеціальних дитячих майданчиків для проведення рухливих ігор та

залучення дітей до спорту; організація літніх дитячих колоній для оздоровлення дітей. Одеський навчальний округ з цих питань займав передові позиції в Російській імперії. У 1893 році з усіх російських міст тільки в Одесі налічувалось шість арен для ігор та гімнастичних вправ, тоді як у великих містах – Москві, Петербурзі, Києві, Кишиневі цей рух тільки починався. Провідною тенденцією розвитку позанавчальної діяльності з фізичного виховання було використання її переважно як необхідного засобу для підтримки та збереження здоров'я учнівської молоді. Важливою тенденцією також слід вважати залучення не лише місцевої влади, а й громадськості до її організації (в Одесі в 90-х роках активно діяло „Товариство сприяння фізичному розвитку дітей”).

У 1900 – 1917 роках на півдні України формуються такі напрями позашкільної роботи, як спортивно-масовий рух, екскурсійна робота. Провідною в цей період стає тенденція до підпорядкування форм позашкільного фізичного виховання цілям мілітаризації. Позашкільна робота починає розглядатись як одна з складових підготовки учнівської молоді до військової служби. Виявились також тенденції до придання позашкільній роботі з фізичного виховання масового характеру, використання можливостей дитячих організацій для її здійснення.

Третім напрямом фізичного виховання молоді на півдні України в досліджуваний період став спортивний рух, який сприяв активному залученню молодих людей до занять у різноманітних спортивних об'єднаннях та товариствах.

У 60-ті – першій половині 80-х років XIX століття відбувається становлення спортивного руху, значну роль в організації якого відігравали іноземці. Завдяки їх активності в місцеву культуру впроваджувались іноземні спортивні традиції, виникають перші місцеві спортивні товариства („Одеське гімнастичне товариство”, яхт-клуб м. Одеси та ін.). Особливість спортивного руху на цьому етапі виявлялась у тому, що членами спортивних товариств були переважно представники аристократії, а їх діяльність була націлена переважно на розваги й ділові зустрічі. Разом з тим спортивні товариства й організації сприяли популяризації фізичної культури та спорту серед молоді через проведення фізкультурних свят та спортивних змагань.

У другій половині 80-х – 90-ті роки простежується тенденція до якісної зміни складу спортивних товариств і організацій. Вони стають більш доступними для широких верств населення і, як наслідок, до їх складу залучається значна кількість різночинної молоді. Важливими також були тенденції до активізації спортивного руху й появи нових видів спорту (футбол, легка атлетика, важка атлетика, бокс), нових громадських фізкультурно-спортивних організацій, ліг, союзів (яхт-клуби в Одесі,

Миколаєві, „Одеське товариство велосипедистів-любителів”, гурток велосипедистів у Миколаєві, вітрильні гуртки для учнів та ін.); до зміни змісту, форм і методів роботи в товариствах, яка була направлена на популяризацію спорту, фізичний розвиток молоді.

Період з 1900 по 1917 року стає часом найбільш потужного інтересу до фізичного виховання і спорту серед усіх прошарків населення півдня України. Провідною на цьому етапі стає тенденція до підсилення ролі державної політики як чинника розвитку спортивних організацій, товариств і гуртків. У 1913 р. було створено Канцелярію Головнонаглядаючого за фізичним розвитком народонаселення Російської імперії. Держава виходила з того, що розвиток спортивного руху відсуває на другий план захоплення молоді революційними ідеями. Прослідковувалась також тенденція до перетворення діяльності спортивних організацій та товариств у самостійний напрям громадського життя півдня України.

ВИСНОВКИ

У дисертації схарактеризовано напрями, виявлено особливості й тенденції становлення й розвитку фізичного виховання молоді на півдні України в другій половині XIX – на початку XX століття, окреслено можливості використання історико-педагогічного досвіду в сучасних умовах.

1. У ході дослідження здійснено історіографічний аналіз проблеми, у результаті якого встановлено, що в історико-педагогічній літературі вже починаючи з 20-х років XX ст. певною мірою відображено становлення і розвиток фізичного виховання молоді на півдні України в другій половині XIX – на початку XX століття. Однак лише в 70-х роках публікуються перші роботи, спеціально присвячені становленню та розвитку фізичного виховання в Україні другої половини XIX – початку XX століття, з'являються наукові та краєзнавчі розвідки з історії фізичного виховання на півдні України. За доби незалежності зроблено спробу з нових методологічних позицій розглянути історію вітчизняного спорту й фізичного виховання молоді, виконано дисертаційні роботи, в яких розглядались переважно загальноісторичні, а не педагогічні аспекти становлення і розвитку фізичного виховання на півдні України. Це дало підстави стверджувати, що розвиток фізичного виховання молоді в Україні у визначених хронологічних межах потребує спеціального історико-педагогічного дослідження.

2. Об'єктивність проведеного історико-педагогічного дослідження забезпечила джерельна база, у складі якої виділено декілька груп джерел: архівні матеріали; опубліковані матеріали офіційного характеру, видані Міністерством народної освіти, царським урядом; актові документи;

діловодна документація центральних державних установ, місцевих органів влади, освітніх установ та спортивних товариств, звітна документація; статистичні джерела; публікації в періодичних виданнях досліджуваного періоду; роботи радянських педагогів та діячів освіти, присвячені історії фізичного виховання в Російській імперії; історичні та історико-педагогічні праці сучасних авторів, що висвітлюють вітчизняну історію становлення і розвитку фізичного виховання. Сформована сукупність історико-педагогічних джерел є репрезентативною, що дозволило реалізувати мету дисертаційної роботи.

3. Виявлено історичні передумови становлення та розвитку фізичного виховання молоді на півдні України (друга половина XIX – початок XX століття), до яких віднесено: традиції фізичного виховання, накопичені в трипільській культурі; практику військово-фізичної підготовки в кочових племенах кіммерійців, скіфів та сарматів; ідеали й практику фізичного виховання молоді в давньогрецьких містах, які з'явилися на півдні України в VII ст. до н.е.; систему фізичного виховання й організації здорового способу життя в Київській Русі; національні традиції фізичного виховання молоді доби козаччини (XV – XVIII століття); освітню політику Російської імперії кінця XVIII – першої половини XIX століття; виникнення громадсько-педагогічного руху й становлення системи військово-фізичної підготовки в армії та на флоті.

4. Обґрунтовано періодизацію становлення і розвитку фізичного виховання молоді на півдні України в другій половині XIX – на початку XX століття, підставою для якої слугували характер освітніх реформ і державної політики в галузі фізичного виховання дітей та молоді, ступінь активності громадськості щодо фізичного виховання. На першому етапі (60-ті – перша половина 80-х рр. XIX ст.) відбувалось становлення системи фізичного виховання молоді на півдні України. Державні заходи щодо фізичного виховання були переважно стихійними й хаотичними та мали характер рекомендацій. Активність громадськості й приватних осіб регіону була низькою, відчувалась гостра потреба в створенні матеріально-технічної бази, методичному забезпеченні та кваліфікованих кадрах. На другому етапі (друга половина 80-х – 90-ті рр. XIX ст.) формується система фізичного виховання в навчальних закладах, державна освітня політика в галузі фізичного виховання молоді стає більш цілеспрямованою й конструктивною, діяльність місцевих органів влади, громадський рух, приватна ініціатива перетворюються в дієвий чинник розвитку фізичного виховання дітей та молоді. Третій етап (1900 – 1917 рр.) характеризується розширенням системи фізичного виховання молоді, яка доповнюється діяльністю спортивних організацій та товариств, їх ролі в популяризації й поширенні спорту серед населення й особливо дітей та молоді.

5. Доведено, що фізичне виховання молоді в навчальному процесі освітніх закладів півдня України в другій половині XIX – на початку XX століття було направлене на загальне оздоровлення учнів та їх підготовку для служби у військах. У 60-х – першій половині 80-х років XIX ст. виявились особливості його впровадження: пасивність адміністрації навчальних закладів регіону та незначний відсоток шкіл, в яких проводились заняття з фізичного виховання; низький рівень організації навчального процесу з фізичного виховання, непослідовність керівних органів освіти регіону; відсутність належної матеріально-технічної бази та кваліфікованих кадрів. У другій половині 80-х – 90-ті роки XIX століття простежуються тенденції до теоретичного осмислення феномену фізичного виховання й гармонійного поєднання в навчальному процесі його оздоровчої та виховної складової, поєднання фізичного виховання з допризовною військовою підготовкою, перетворення фізичного виховання й військової гімнастики в обов'язковий навчальний предмет, використання в навчальному процесі зарубіжних систем фізичного виховання. З 1900 по 1917 рік провідною стає тенденція до посилення мілітаризації фізичного виховання, що призвело до суттєвої трансформації його змісту, форм і методів й відсуненню на периферію питань, пов'язаних з гармонійним розвитком особистості.

6. Встановлено, що важливим чинником розвитку фізичного виховання молоді на півдні України в другій половині XIX – на початку XX ст. була позанавчальна діяльність. У 60-ті – першій половині 80-х років XIX століття виникли лише теоретичні й організаційні передумови для розвитку позанавчальної роботи з фізичного виховання молоді. Особливість позанавчальної роботи з фізичного виховання молоді на цьому етапі виявлялась в провідній ролі навчальних закладів у її організації. У другій половині 80-х – 90-х роках XIX століття на півдні України сформувався два напрями позанавчальної роботи з фізичного виховання: організація спеціальних дитячих майданчиків для проведення рухливих ігор та залучення дітей до спорту; організація літніх дитячих колоній для оздоровлення дітей. Провідними тенденціями розвитку позанавчальної діяльності з фізичного виховання були: використання її переважно як засобу для підтримки та збереження здоров'я учнівської молоді; залучення місцевої влади та громадськості до організації позанавчальних заходів. У 1900 – 1917 роках формуються такі нові напрями позанавчальної роботи, як спортивно-масовий рух та екскурсійна робота. У цей період виявляється низка тенденцій: підпорядкування форм позашкільного фізичного виховання цілям мілітаризації; надання позанавчальній роботі з фізичного виховання масового характеру; використання можливостей дитячих організацій для її здійснення.

7. Показано, що окремим напрямом розвитку фізичного виховання молоді на півдні України в другій половині XIX – на початку XX століття став спортивний рух, який забезпечував її активне залучення до занять у різноманітних спортивних гуртках та об'єднаннях. До особливостей спортивного руху на цьому етапі віднесено: активність іноземців, що проживали в регіоні, завдяки яким у місцеву культуру впроваджувались іноземні спортивні традиції; замкнений характер спортивних товариств, членами яких були переважно представники аристократії й націленість їх діяльності на розваги й ділові зустрічі. У другій половині 80-х – 90-ті роки вираженими були тенденції до залучення більш широких верств населення й різночинної молоді до складу спортивних товариств і організацій, появи нових громадських фізкультурно-спортивних організацій, ліг, союзів, зміни змісту, форм і методів роботи в спортивних товариствах у напрямку популяризації спорту та фізичного розвитку молоді. Провідними тенденціями в період з 1900 по 1917 року слід uważати виникнення найбільш потужного інтересу до фізичного виховання і спорту серед усіх прошарків населення півдня України, посилення ролі державної політики як чинника розвитку спортивних організацій, товариств і гуртків, перетворення діяльності спортивних організацій та товариств у самостійний напрям громадського життя півдня України.

8. Теоретичні узагальнення й практичний досвід фізичного виховання молоді на півдні України в другій половині XIX – на початку XX століття, безперечно, може бути використаний для оптимізації сучасної системи фізичного виховання. По-перше, історія вчить, що навчальні заклади повинні відігравати провідну роль в організації фізичного виховання, і тому неприйнятною є недооцінка цього напрямку адміністрацією навчальних закладів різних рівнів і типів, неспроможність забезпечити належну матеріально-технічну базу й методичне забезпечення. По-друге, важливим є використання різноманітних форм позанавчальної роботи, які забезпечують паралельно з навчанням участь молоді в спортивній та оздоровчій діяльності, формують у неї соціальний досвід і психологічну готовність до самостійного вирішення життєвих проблем. По-третє, історико-педагогічний досвід переконує в тому, що спортивні організації й об'єднання зможуть ефективно впливати на процес фізичного виховання, якщо вони будуть охоплювати значну кількість сучасної молоді та впливати на основні сфери її життєдіяльності. По-четверте, не втратив свого значення скаутський рух, який забезпечує фізичний, духовний і розумовий розвиток дітей та молоді таким чином, щоб вони змогли зайняти конструктивне місце в суспільстві. По-п'яте, історико-педагогічний досвід засвідчує, що не можна розглядати заняття фізичною культурою й спортом як явище, яке заважає навчанню, оскільки це стане

перешкодою для гармонійного розвитку особистості.

9. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Перспективними напрямками її подальшого дослідження, на наш погляд, є вивчення педагогічних ідей видатних педагогів та діячів освіти й фізичного виховання другої половини XIX – початку XX століття, аналіз теорії та практики фізичного виховання на інших хронологічних етапах, висвітлення історико-педагогічних аспектів фізичного виховання дітей різних вікових груп.

Основні положення і висновки дисертації викладені автором у наступних **публікаціях**:

1. Буценко А. В. Становлення та розвиток фізичного виховання молоді як складова духовної культури (в кінці XIX – початок XX століття) / А. В. Буценко // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського : зб. наук. праць / за ред. В. Д. Будака, О. М. Пехота – Вип. 1.35. – Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2011. – С. 34-39.

2. Буценко А. В. Створення ідейно-патріотичних „потішних” загонів та їх значення в процесі розвитку фізичного виховання молоді півдня України на початку XX ст. / А. В. Буценко // Проблеми підготовки сучасного вчителя : зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол. : Побірченко Н. С. (гол. ред.) та ін.]. – Умань, 2012. – Випуск 5. – Частина 2. – С. 201-207.

3. Буценко А. В. Історичні передумови становлення фізичного виховання молоді півдня України кінця XIX століття / А. В. Буценко // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер. : Педагогіка і психологія. – Зб. статей. – Ялта : РВВ КГУ, 2014. Вип. 44. – Ч. 3. – С. 50-58.

4. Буценко А. В. Значение „Мобилизации спорта” в процессе развития физического воспитания молодежи Юга Украины / А. В. Буценко // Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. – Курск. – 2015. – Выпуск 7. – С. 74-76.

5. Буценко А. В. Фізичне виховання молоді півдня України (кінець XIX – початок XX століть): історіографія проблеми / А. В. Буценко // Науковий огляд. – Київ. – 2015. – № 8 (18). – С. 106-115.

6. Буценко А. В. Особливості розвитку фізичного виховання учнівської молоді на півдні України в кінці XIX століття / А. В. Буценко // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки. – 2015. – № 7. – Частина 1. – С. 46-52.

7. Буценко А. В. Кадрові проблеми організації фізичного виховання молоді півдня України (кінець XIX – початок XX століть) / Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол.:

Безлюдний О. І. (гол. ред.) та інші]. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2015. – Випуск 53. – С. 277-282.

8. Буценко А. В. Особливості розвитку фізичного виховання молоді в спортивних товариствах та об'єднаннях на півдні України (кінець XIX століття) / А. В. Буценко // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки. – 2016. – № 1. – Частина 1. – С. 6-13.

АНОТАЦІЇ

Буценко А. В. Становлення та розвиток фізичного виховання молоді на півдні України (друга половина XIX – початок XX століття). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Державний заклад „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”. – Старобільськ, 2017.

Дисертацію присвячено виявленню особливостей і тенденцій становлення та розвитку фізичного виховання молоді на півдні України в другій половині XIX – на початку XX століття.

У роботі здійснено історіографічний аналіз проблеми, охарактеризовано соціально-історичні передумови та обґрунтовано періодизацію становлення і розвитку фізичного виховання молоді півдня України в досліджуваній період.

На основі аналізу сукупності автентичних джерел виявлено особливості й тенденції розвитку фізичного виховання молоді в навчальному процесі освітніх закладів півдня України в другій половині XIX – початку XX століть, розкрито роль позанавчальної роботи як чинника фізичного виховання молоді в історичній динаміці, показано вплив спортивних організацій та товариств на залучення молоді до спорту та забезпечення її фізичного розвитку.

Ключові слова: фізичне виховання молоді, освітня політика, тенденції й особливості розвитку, позанавчальна робота з фізичного виховання, спортивний рух.

Буценко А. В. Становление и развитие физического воспитания молодежи на юге Украины (вторая половина XIX – начало XX века). – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. – Государственное учреждение „Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко”. – Старобельск, 2017.

Диссертация посвящена выявлению особенностей становления и

тенденций развития физического воспитания молодежи на юге Украины во второй половине XIX – начале XX века.

В работе осуществлен историографический анализ проблемы, на основе которого доказано, что избранная тема пока еще не стала предметом отдельного историко-педагогического исследования. Охарактеризованы социально-исторические предпосылки становления и развития физического воспитания молодежи юга Украины во второй половине XIX – начале XX века, к которым отнесены традиции физического воспитания, накопленные в трипольской культуре, практика военно-физической подготовки в кочевых племенах киммерийцев, скифов и сарматов, идеалы и практика физического воспитания молодежи в древнегреческих городах, возникших на юге Украины в VII в. до н.э., система физического воспитания и организации здорового образа жизни в Киевской Руси, национальные традиции физического воспитания молодежи времен казачества (XV – XVIII века), образовательная политика Российской империи конца XVIII – первой половины XIX века, возникновение общественно-педагогического движения и становление системы военно-физической подготовки в армии и на флоте.

В зависимости от характера образовательных реформ, государственной политики в области физического воспитания молодежи, инициативности общественности региона выделено три этапа развития физического воспитания молодежи на юге Украины во второй половине XIX – начале XX века: I этап (60-е – первая половина 80-х гг. XIX в.) – становление системы физического воспитания; II этап (вторая половина 80-х – 90-е гг. XIX в.) – формирование системы физического воспитания в учебных заведениях и становление спортивного движения; III этап (1900 – 1917 гг.) – дальнейшее развитие физического воспитания в учебных заведениях и широкая популяризация спорта.

В диссертации проанализированы основные направления практики физического воспитания молодежи на юге Украины во второй половине XIX – начале XX веков.

Установлено, что первым важным направлением этого процесса было физическое воспитание молодежи в учебном процессе образовательных учреждений юга Украины в исследуемый период, которое происходило преимущественно в рамках осуществления образовательных и военных реформ. Выявлены особенности и тенденции развития физического воспитания учащейся молодежи на занятиях по физвоспитанию на каждом из выделенных этапов.

Вторым важным направлением была определена внеучебная работа по физическому воспитанию молодежи Юга Украины во второй половине XIX – начале XX века, которая предполагала организацию различных

подвижных игр на специальных детских игровых площадках, занятия молодежи в спортивных объединениях, внедрение экскурсионной работы и использования летнего каникулярного времени для оздоровления детей и молодежи в специальных „дачах-колониях”.

В диссертационной работе большое внимание уделено третьему направлению – практике физического воспитания молодежи в спортивных обществах и объединениях. Доказано, что на юге Украины во второй половине XIX – в начале XX века одним из главных факторов развития физического воспитания молодежи стало спортивное движение, благодаря которому происходило активное привлечение молодых людей к занятиям спортом, пропагандировались идеалы олимпийского движения.

Ключевые слова: физическое воспитание молодежи, образовательная политика, тенденции и особенности развития, внеучебная работа по физическому воспитанию, спортивное движение.

Butsenko A.V. Formation and development of physical education of youth in the south of Ukraine (second half of the XIX – early XX centuries). – Manuscript.

Thesis for the degree of candidate of pedagogical sciences in specialty 13.00.01 – general pedagogy and history of pedagogy. – State institution "Lugansk National University named after Taras Shevchenko". – Starobelsk, 2017.

The thesis is dedicated to revealing the characteristics and trends of formation and development of physical education of youth in the south of Ukraine in the second half of the nineteenth - early twentieth century.

In the work was done historiographical analysis of the problems, characterized socio-historical background and reasoned periods of formation and development of physical education of youth in the south of Ukraine in the studied period.

Based on analysis of aggregate authentic sources were identified features and trends of physical education of young people in the learning process in an institutions of southern Ukraine in the second half of the nineteenth - early twentieth centuries, was disclosed the role of extracurricular work as a factor in the physical education of young people in historical dynamics, the influence of sports organizations and societies in attracting young people in to the sport and ensuring their physical development..

Keywords: Physical education of youth, young people studying, educational policy, stages of development, main trends, organization of physical education.

Підписано до друку 21.04.2017 р. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Друк
ризографічний.
Умовн. др. арк. 1,25. Тираж 100 прим. Зам. № 4655

Надруковано в КП «Миколаївська обласна друкарня»
54010, м. Миколаїв, вул. паризької Комуни, 3.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
ДК № 1339 від 24.04.2003р.